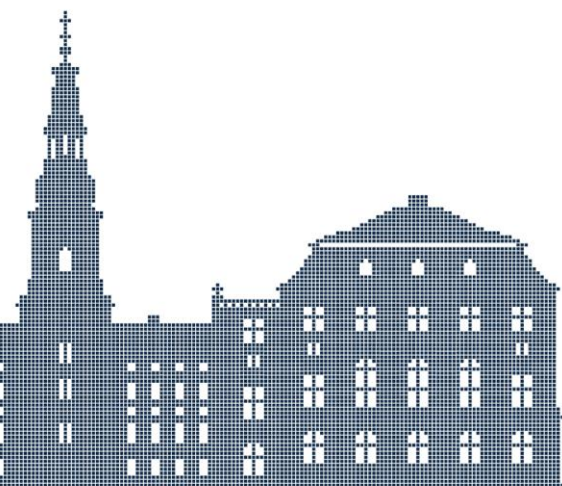

Essay

Brugen af alternative nyhedsmedier i Danmark

Af Miriam Kroman Brems, postdoc,
Institut for Kommunikation og Kultur,
Afdeling for Medievidenskab og Journalistik

Magtudredningen 2.0

For at borgerne i et demokratisk samfund kan være frie og selvbestemmende, er det afgørende, at de danner deres politiske holdninger og træffer politiske beslutninger på et oplyst grundlag. Derfor siger man gerne, at demokratiets kvalitet (blandt meget andet) afhænger af dels, hvilke kilder til nyheder og information om politiske forhold, der er tilgængelige for borgerne, dels hvilke af disse kilder, borgerne vælger at opsøge (van Aelst et al. 2017) og hvad de gør med dem (Schrøder & Larsen 2010). Det er således oplagt for en udredning af demokratiets tilstand at interessere sig for disse spørgsmål.

I løbet af de to årtier, der er gået siden den første Magtudredning, har vi set en eksplosion i mængden af politisk og nyheds(lignende) indhold. Ved årtusindskiftet nød traditionelle nyhedsmedier endnu status som gatekeeper: Ville man nå en stor målgruppe, måtte man gå gennem de store nyhedsmedier, som bestemte, hvilke nyhedshistorier, der skulle dækkes, og hvem der skulle have lov at komme til orde. Imidlertid har den digitale udvikling gjort det muligt for enhver amatør eller politisk aktivist at sprede deres eget nyhedslignende indhold og politiske budskaber online og potentielt nå et stort publikum (Leung & Lee 2014), eksempelvis via egne nyhedssider eller sociale medier. Samtidig kan borgerne vælge nyheder og information til og fra som de ønsker.

Som led i den udvikling har såkaldte alternative nyhedsmedier de seneste år været på fremmarch, blandt andet hjulpet på vej af spredning via sociale medier (Hiaeshutter-Rice & Weeks 2021; Larsson 2019). Det gælder især i USA men også i en række europæiske lande, herunder Danmark. Det er brugen af disse nyhedssider og deres betydning for demokratiet, som er hovedfokus i dette essay.

Kritisk modvægt til mainstream nyhedsmedier

Begrebet alternative nyhedsmedier er omdiskuteret (se fx Holt 2020), men bruges her om online nyhedssider, der positionerer sig som korrektiv til mainstream nyhedsmedier (fx DR og TV2). En central påstand hos mange af dem er, at mainstream nyhedsmedier er politisk farvede, enten i favør for venstrefløjen, højrefløjen, eller eliten. Denne oplevede politiske slagside lover alternative nyhedsmedier at agere modvægt til ved

at dække nyhederne fra det modsatte politiske ståsted eller ved at afsløre de dele af den politiske virkelighed, mainstream nyhedsmedier angiveligt skjuler.

Alternative nyhedsmedier afviger således, i varierende grad, fra professionelle journalistiske normer om neutralitet og balance. Ofte er nyhedsindholdet også kendetegnet ved angreb på såvel mainstream nyhedsmediers som politiske modstanderes troværdighed, i nogle tilfælde ledsaget af angreb på politikere mere generelt og på det politiske systems legitimitet (Brems 2023; Mayerhöffer & Schwartz 2020).

Selvom nogle alternative medier spreder konspirationsteorier, og der kan være overlap med misinformation, er det vigtigt at understrege, at der i dansk og europæisk sammenhæng i udgangspunktet er tale om politisk farvet nyhedsindhold; ikke om *fake news* (Boberg et al. 2020; Rone 2018). Ligeledes skal det pointeres, at begrebet dækker over en bred vifte af nyhedssider, hvoraf nogle placerer sig tæt på den medie- og politiske mainstream, mens andre positionerer sig i skarp opposition og promoverer mere ekstreme politiske dagsordener (Brems 2023).

Demokratiske bekymringer

Disse nyhedssidens fremvækst har på den ene side et demokratiserende potentiale, fordi de kan belyse emner og give stemme til politiske synspunkter, der ikke ellers bliver repræsenteret i den offentlige debat. På den anden side har deres fremvækst været ledsaget af bekymringer over, om dele af befolkningen vil vende sig væk fra mainstream nyhedsmedier og ende i såkaldte ekkokamre, hvor de kun eksponeres for indhold, der bekræfter eksisterende holdninger. Dertil kommer bekymring over, om dele af befolkningen kan komme til at basere deres politiske holdningsdannelse og handlinger på et mangelfuldt informationsgrundlag samt spørgsmål, om brugen af sådanne nyhedssider kan udhule tilliden til mainstream nyhedsmedier og politikere og bidrage til politisk polarisering.

Det er først for relativt nylig, at man er begyndt at forske i brugerne af alternative nyhedsmedier (Schwarzenegger 2021). Derfor har vi endnu kun begrænset indsigt i, om det står så galt til, især i dansk sammenhæng. En af de få kilder, vi har til viden om

brugere af danske alternative nyhedsmedier, er undertegnedes ph.d.-afhandling, som er udarbejdet mellem 2021-2024 (Brems 2024). Undersøgelsen bygger dels på en spørgeskemaundersøgelse blandt et repræsentativt udsnit af den voksne danske befolkning udført i samarbejde med YouGov (n=2455), dels på kvalitative interviews med 25 brugere af danske alternative nyhedsmedier. De følgende afsnit gennemgår nogle af hovedresultaterne fra den undersøgelse med henblik på at belyse alternative nyhedsmediers betydning for det danske demokrati.

Hvor mange bruger alternative nyhedsmedier? Og hvem er brugerne?

På baggrund af ovennævnte studie kan det anslås, at i omegnen af 16-20 procent af danskerne bruger alternative nyhedsmedier i et eller andet omfang (se også Steppat et al. 2021). Med andre ord når deres indhold en ikke ubetydelig andel af befolkningen, og de har dermed potentiale til at påvirke demokratiet.

I Danmark findes brugerne i højere grad blandt mænd end kvinder, blandt den ældste del af befolkningen, og i yderkommunerne, der har oplevet affolkning og nedgang i jobs, og som er geografisk langt fra magtens centrum. Noget, der måske vil overraske mange, er, at alternative nyhedsmedier ser ud til at appellere på tværs af uddannelsesniveauer. Endelig adskiller brugerne sig fra resten af befolkningen ved en stærk interesse i politik; et karaktertræk der ofte forbindes med den ideelle samfundsborger.

Lavere tillid til mainstream nyhedsmedier – men ikke alarmerende lav

Som forventet har danske brugere af alternative nyhedsmedier lavere tillid til mainstream nyhedsmedier end resten af befolkningen. Det gælder både brugere af venstreorienterede og højreorienterede alternative nyhedsmedier. Imidlertid er deres tillid ikke meget lavere end resten af befolkningens, og brugerne har stadig relativt høj tillid til mainstream nyhedsmedier. Blandt de fleste grupper af brugere af alternative nyhedsmedier er det cirka halvdelen eller lidt flere, der har tillid til mainstream nyhedsmedier, mod 64 procent blandt resten af befolkningen.

Samtidig er andelen af brugerne, der *ikke* har tillid til mainstream nyhedsmedier, ganske lille. Selv hvis man kigger på brugerne af de alternative nyhedsmedier, der er

mest kritiske over for mainstream nyhedsmedier, er det kun omkring hver sjette, der ikke har tillid til mainstream nyhedsmedier.

Der ses således en sammenhæng mellem brugen af alternative nyhedsmedier og lavere tillid til mainstream nyhedsmedier, men de danske brugeres niveau af tillid kan ikke karakteriseres som alarmerende lavt.

Politisk farvede talerør for magthaverne

Zoomer man ind på de brugere, der ikke har tillid til mainstream nyhedsmedier, er de mest udbredte årsager, de nævner, en opfattelse af, at tabloidmedierne (Ekstra Bladet, BT) er overfladiske, og af at public service-medierne (DR, TV2) og de danske dagblade (Politiken, Berlingske, Jyllands-Posten) er politisk farvede, håndplukker eksperter, der bakker op om deres egne politiske dagsordener, og agerer talerør for magthaverne.

De kvalitative interviews viser, at disse oplevede politiske skævvridninger i brugernes øjne manifesterer sig i (de)legitimering og (de)selektion af bestemte kilder og synspunkter, (de)selektion af nyhedshistorier, vinkler og fakta, moralisering og – kun i begrænset omfang – i, at nyhedsmedierne spreder falske påstande.

Disse indsigter tilføjer den væsentlige nuance, at selvom det kun er små andele af brugerne, der ikke har tillid til nyheder fra mainstream nyhedsmedier, så kan deres lavere tillid ultimativt ses som udtryk for, at dele af befolkningen ikke mener, at mainstream nyhedsmedier lever op til professionelle journalistiske idealer om neutralitet, balance, inklusion af forskellige synspunkter, og rollen som vagthund.

Erstatter ikke mainstream nyhedsmedier

Når brugerne af alternative nyhedsmedier har (lidt) lavere tillid til mainstream nyhedsmedier og opfatter dem som politisk farvede, kunne man måske forvente, at de helt ville stoppe med at bruge dem. Undersøgelsen viser imidlertid, at det ikke er tilfældet; tværtimod ses en positiv sammenhæng mellem brug af alternative nyhedsmedier og danske dagblade. Undersøgelsen finder således ikke støtte til bekymringen over ekkokamre.

De kvalitative interviews viser, at det skal forstås i lyset af, at mainstream nyhedsmedier for de fleste brugeres vedkommende, til trods for den oplevede politiske skævvridning, spiller en vigtig rolle som kilder til generel orientering.

Alternative nyhedsmedier kan spille forskellige roller som perifært supplement eller som central modvægt til den information, brugerne får fra mainstream nyhedsmedier, især når det kommer til dækning af omstridte emner som klima og immigration. Nogle brugere opsøger også alternative nyhedsmedier for at få bestemte partipolitiske perspektiver eller ser dem som platforme for politisk idéudvikling eller som ramme for fællesskaber med politisk ligesindede.

Som en vigtig pointe giver brugerne udtryk for, at hverken mainstream eller alternative nyhedsmedier kan stå alene – begge er nødvendige for, at de føler, de får et fuldt billede af den politiske virkelighed. Undersøgelsen finder således ingen indikationer på, at alternative nyhedsmedier helt kan erstatte mainstream nyhedsmedier.

Utilfredshed med den politiske elite

Undersøgelsen viser også, at brugerne af de højreorienterede alternative nyhedsmedier, der er mest kritiske over for politiske magthavere, har lavere politisk tillid end resten af befolkningen (32 procent mod 40 procent). Det gælder dog ikke for brugerne af de knapt så kritiske højreorienterede alternative nyhedsmedier eller for dem, der bruger venstreorienterede alternative nyhedsmedier.

Endelig viser undersøgelsen, at brugerne af højreorienterede alternative nyhedsmedier har mere populistiske holdninger og er mere tilbøjelige til at stemme på højrepopulistiske partier sammenlignet med resten af befolkningen. Et tilsvarende mønster ses ikke for brugerne af venstreorienterede alternative nyhedsmedier. Med andre ord synes især brugen af højreorienterede alternative nyhedsmedier at være forbundet med en betydelig utilfredshed med den politiske elite. Resultaterne indikerer dog også, at denne utilfredshed kanaliseres ind i det repræsentative politiske system via stemmeboksen og dermed finder afløb inden for rammerne af det repræsentative demokrati.

Samlet set – og perspektiver på fremtiden

Samlet set giver de tilgængelige danske data umiddelbart anledning til at moderere bekymringerne over, at alternative nyhedsmedier har en stor, negativ betydning for demokratiet. Det må forstås i lyset af den danske kontekst, som generelt er kendetegnet af relativt høj tillid til nyhedsmedier og politikere.

Det skal dog holdes for øje, at vi endnu har begrænset datamateriale. Således er det oplagt, at fremtidige studier bør kaste yderligere lys over, hvor udbredt brugen af alternative nyhedsmedier – og andre nye medietyper – er i Danmark, eksempelvis ved (i højere grad) at inkludere disse i den årlige undersøgelse af danskernes nyhedsbrug, der laves som led i den internationale *Reuters Institute Digital News Report*.

Dertil kommer, at en række væsentlige spørgsmål endnu mangler at blive besvaret. Et af de vigtigste drejer sig om, hvilken vej årsagspilen peger i de identificerede sammenhænge. Tiltrækker alternative nyhedsmedier – og lignende nye medietyper – dele af befolkningen, som allerede har (lidt) lavere tillid til mainstream nyhedsmedier og politikere og er mere utilfredse med den politiske elite? Eller er der (også) tale om, at alternative nyhedsmedier påvirker deres brugeres politiske holdninger i en mere ekstrem retning og udhuler tillid til mainstream nyhedsmedier og politikere? Nylige studier fra Sverige og Østrig indikerer, at begge dele kan være på spil i et gensidigt forstærkende forhold (Andersen et al. 2021; Heiss & Matthes 2020). At afdække dette er afgørende for at forstå, i hvilken grad de nye medieaktører påvirker demokratiet.

Andre vigtige, ubesvarede spørgsmål vedrører, i hvilken grad alternative nyhedsmedier og andre nye aktører i medielandskabet formår at påvirke den politiske dagsorden, ligesom deres potentiale for politisk mobilisering med fordel kan undersøges i fremtidige studier. Eksempelvis så vi under corona-pandemien, at miljøer, der var skeptiske over for nedlukninger og/eller vacciner, samlede sig omkring bestemte alternative nyhedssider og Facebook-grupper.

Resultaterne af undersøgelsen præsenteret oven for giver også anledning til spørgsmål om, hvordan man kan styrke tilliden til mainstream nyhedsmedier og politikere blandt dele af befolkningen, der har lav tillid. Her er det værd at bemærke,

at andelen med lav tillid til mainstream nyhedsmedier er lille, også blandt brugerne af alternative nyhedsmedier, mens der synes at være mere at arbejde med, når det kommer til den politiske tillid. I den sammenhæng skal det dog bemærkes, at spørgeskemaundersøgelsen er udført i begyndelsen af 2023, hvor der var heftige politiske diskussioner om afskaffelsen af Store Bededag. Det kan have betydning for det målte niveau af politisk tillid.

Hvor megen tillid – og skepsis – skal der til?

Inden man eventuelt kaster sig ud i sådanne projekter, er det imidlertid værd at overveje nogle mere principielle, normative spørgsmål om, hvor megen tillid, vi fra et demokratisk synspunkt mener, at befolkningen ideelt set bør have.

Både tillid til politikere og nyhedsmedier defineres som sårbarhedsrelationer (se fx Hanitzsch et al. 2018; van der Meer & Zmerli 2017). Når vi går til valg, lægger vi ansvaret for at styre landet i de valgte politikeres hænder de næste fire år. Derfor er det på den ene side nødvendigt, at befolkningen har tillid til, at politikerne vil handle i deres interesse og accepterer politikerne som legitime repræsentanter for folket. På den anden side er der også en iboende risiko for, at politikerne svigter deres løfter og eksempelvis fører en anden politik end den, de gik til valg på. På samme vis indebærer det at have tillid til nyhedsmedierne en risiko for, at man danner sine holdninger og træffer sine politiske beslutninger på et mangelfuldt grundlag. Netop af de grunde fremhæves det ofte, at borgernes tillid ikke må kamme over i naivitet – en vis mængde sund skepsis over for magthavere og nyhedsmedier er også nødvendig (se fx Hanitzsch et al. 2018; van der Meer & Zmerli 2017).

Hvor det rette balancepunkt mellem tillid og sund skepsis ligger er ikke nødvendigvis noget, der kan afklares empirisk. Men afvejningerne oven for er et godt eksempel på vigtigheden af, at vi nøje overvejer og åbent diskuterer – både inden for den akademiske verden og i den bredere offentlighed – hvilke demokratiske idealer, vi lægger til grund, når vi måler demokratiets velbefindende. Sådanne refleksioner kan med fordel foldes ud i en Magtudredning, ikke mindst så det bliver transparent, hvilken målestok, vi måler det danske demokrati med.

Litteratur

- Andersen, Kim, Adam Shehata, og Dennis Andersson. 2021. "Alternative News Orientation and Trust in Mainstream Media: A Longitudinal Audience Perspective." *Digital Journalism* 11 (5): 833–52.
<https://doi.org/10.1080/21670811.2021.1986412>.
- Boberg, Svenja, Thorsten Quandt, Tim Schatto-Eckrodt, og Lena Frischlich. 2020. "Pandemic Populism: Facebook Pages of Alternative News Media and the Corona Crisis - a Computational Content Analysis." Arbejdsrapport.
[arXiv:2004.02566v3 \[cs.SI\]](https://arxiv.org/abs/2004.02566v3) 9 Apr 2020.
- Brems, Miriam Kroman. 2024. *Alternative news use in a high-trust media and political context. The spread and use of alternative media and their democratic implications in the least likely case of Denmark*. Ph.d.-afhandling, Aarhus Universitet.
- Brems, Miriam Kroman. 2023. "From Stark Opposition to Partial Adaption: How 12 Danish Alternative Media Construct and Position Themselves Vis-à-Vis the Media- and Political Mainstream." *Journalistica* 17 (1).
<https://doi.org/10.7146/journalistica.v17i1.134823>.
- Hanitzsch, Thomas, Arjen Van Dalen, og Nina Steindl. 2018. "Caught in the Nexus: A Comparative and Longitudinal Analysis of Public Trust in the Press." *The International Journal of Press/Politics* 23 (1): 3–23.
<https://doi.org/10.1177/1940161217740695>.
- Heiss, Raffael, og Jörg Matthes. 2020. "Stuck in a Nativist Spiral: Content, Selection, and Effects of Right-Wing Populists' Communication on Facebook." *Political Communication* 37 (3): 303–28.
<https://doi.org/10.1080/10584609.2019.1661890>.
- Hiaeshutter-Rice, Dan, og Brian Weeks. 2021. "Understanding Audience Engagement with Mainstream and Alternative News Posts on Facebook." *Digital Journalism* 9 (5): 519–48. <https://doi.org/10.1080/21670811.2021.1924068>.
- Holt, Kristoffer. 2020. *Right-Wing Alternative Media*. Communication and Society. London; New York: Routledge.

- Larsson, Anders Olof. 2019. "News Use as Amplification: Norwegian National, Regional, and Hyperpartisan Media on Facebook." *Journalism & Mass Communication Quarterly* 96 (3): 721–41.
<https://doi.org/10.1177/1077699019831439>.
- Leung, Dennis K. K., og Francis L. F. Lee. 2014. "Cultivating an Active Online Counterpublic: Examining Usage and Political Impact of Internet Alternative Media." *The International Journal of Press/Politics* 19 (3): 340–59.
<https://doi.org/10.1177/1940161214530787>.
- Mayerhöffer, Eva, og Sander Andreas Schwartz. 2020. "Fake Eller Partisk? Hyperpartiske Onlinemedier i Den Danske Valgkamp 2019." I *#FV19: Politisk Kommunikation På Digitale Medier*, redigeret af Ib T. Gulbrandsen og Sine Nørholm Just, 1. udgave, 203–26. Frederiksberg: Samfundslitteratur.
- Schrøder, Kim Christian, og Bent Steeg Larsen. 2010. "THE SHIFTING CROSS-MEDIA NEWS LANDSCAPE: Challenges for News Producers." *Journalism Studies* 11 (4): 524–34. <https://doi.org/10.1080/14616701003638392>.
- Schwarzenegger, Christian. 2021. "Communities of Darkness? Users and Uses of Anti-System Alternative Media between Audience and Community." *Media and Communication* 9 (1): 99–109. <https://doi.org/10.17645/mac.v9i1.3418>.
- Steppat, Desiree, Laia Castro, og Frank Esser. 2023. "What News Users Perceive as 'Alternative Media' Varies between Countries: How Media Fragmentation and Polarization Matter." *Digital Journalism* 11 (5): 741–61.
<https://doi.org/10.1080/21670811.2021.1939747>.
- Van der Meer, Tom W.G., og Sonja Zmerli. 2017. "The Deeply Rooted Concern with Political Trust." I *Handbook on Political Trust*, redigeret af Sonja Zmerli og Tom W.G. Van Der Meer, 1–15. Edward Elgar Publishing.
<https://doi.org/10.4337/9781782545118.00010>.
- Van Aelst, Peter et al. 2017. "Political Communication in a High-Choice Media Environment: A Challenge for Democracy?" *Annals of the International Communication Association* 41 (1): 3–27.
<https://doi.org/10.1080/23808985.2017.1288551>.

Magtudredningen 2.0: Essay-serien

En central del af Magtudredningen 2.0 er en bred inddragelse af forskere, hvis forskning kredser om et eller flere af magtudredningens temaer. Som led i projektet blev der i foråret 2024 afholdt 15 forskerworkshops, hvor oplægsholdere efterfølgende blev inviteret til at omarbejde deres oplæg til et essay. Essay-serien er forfatternes perspektiver på centrale tematikker for en dansk magtudredning og har forfatterne som afsender.

Dette essays er en del af tema 15 i Magtudredningen 2.0's forskningsplan: Hvordan påvirker brugen af sociale platforme den offentlige samtale blandt politikere, medier og borgere?

Sociale platforme er fremkommet siden den første magtudredning og spiller en stor rolle i den offentlige debat. Dette tema fokuserer på, hvordan aktører i det danske demokrati – f.eks. politiske beslutningstagere, medierne, meningsdannere og borgere (herunder systemkritiske grupper) – anvender de muligheder, som ligger i de sociale platforme, og implikationerne heraf for den offentlige debat. Temaet vil undersøge både positive og negative forhold ved de sociale platforme herunder online-debattens tone samt forekomsten af ekkokamre og misinformation.